

ONA TILI FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

Ochildiyeva Nargiza Sulaymonovna

Surxondaryo viloyati Qumqo'rg'on tumanidagi 65-sonli umumta'lim maktabining ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi.

Lolayeva Dilbar Aralovna

Surxondaryo viloyati Qumqo'rg'on tumanidagi 38 -maktabning Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi kunda ta'lim tizimida qo'llaniladigan innovatsion pedagogik texnologiyalar va metodlar haqida fikr yuritilgan. Ona tili darslarining samaradorligini oshirishdagi ahamiyati haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Ona tili o'qitish metodikasi, pedagogik texnologiya, metod, innovatsiya, gap bo'laklari, kesim.

O'zbekistonning mustaqil davlat sifatida jahon hamjamiyatida o'zining munosib o'rnini egallashi jahonning turli rivojlangan mamlakatlari bilan siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy ta'lim sohasida o'zaro hamkorlikni o'rnatishi katta yutuqlarga olib keldi. Mustaqillikdan keyin o'tgan qisqa davr ichida ta'lim tizimida juda katta o'zgarishlar bo'ldi, olamshumul kashfiyotlar va yutuqlarga ega bo'ldik. Ma'lumki, fan va ta'lim doimo birlikda va o'zgarishda rivojlanadi. Ta'lim tizimini yanada rivojlantirish, xorijiy mamlakatlarning tajribasini chuqur o'rgangan holda zamonaviy metodlar va texnologiyalar asosida o'qitish masalalariga hukumatimiz tomonidan berilayotgan e'tibor juda katta bo'lmoqda. Innovatsion va pedagogik texnologiyalarning mamlakatimiz ta'lim sohasiga kirib kelishi - bu ta'limda tub burulish davri bo'ldi deb aytsak mubolag'a bo'lmaydi. Innovatsion texnologiya va metodlar bu o'quv jarayonida asosiy boshqaruvchi -o'qituvchi, boshqariluvchi - o'quvchifaoliyati birgalkda yo'naltiriladi va bu jarayonda o'qituvchidan ham o'quvchidan ham mustaqillik va ijodkorlik sifatlarini talab etadi. Hozirgi kunda ta'lim tizimida qo'llanilayotgan innovatsion texnologiya va metodlar o'quvchilarning yuksak bilim cho'qqilarini egallab, ularni fikrlashga, o'z shaxsiy va mustaqil qarashlarga ega bo'lishida katta ahamiyat kasb etmoqda. Har bir o'qituvchi dars o'tishdan oldin darsda qo'llaydigan innovatsion pedagogik texnologiyalarning har bir elementigacha puxta o'rganishi va tadqiq qilishi lozim. Pedagog - ya'ni bola yetaklovchi, bolaga faqat tayyor fikr bermasligi kerak balki uning fikrini kengaytirishi, olamni o'rganishga imkon beruvchi vositalarni topa bilishga o'rgatishi zarur. Biz bir necha zamonlar an'anaviy uslubda ish olib bordik.[1]To'g'ri, bu tizimda ham bolalarga bilm berildi, o'quvchilarning bilm, ko'nikma va malakalari shakllantirildi. O'qituvchi ham o'quvchi ham bir qobiqda harakat qildi, buni qoliplangan tizim desak ham bo'ladi, har ikkalasida ham ma'suliyat yo'qoldi. Hozirgi kunda asosiy pedagogik texnologiyalar imperik, kognitiv, evristik, kreativ, inversion, adattiv,

inkulyuziv va boshqa texnologiyalardir. Dars jarayonida bu texnologiyalarni tanlay bilish - bu o'qituvchining mahoratiga bog'liq

Ona tili o'qitish tamoyillari 5 ta:

1. Til materiyasiga, nutq organlarining o'sishiga, nutq malakalarinikg to'g'ri rivojlanishiga e'tibor berish tamoyili. Nutq, til qonuniyatlariga, oz bo'lsa-da, e'tibor bermaslik amaliy nutq faoliyatini egallashga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, fonetik ko'nikmalarga yetarli e'tibor berilmasa imloviy savodxonlikka putur yetadi. Bu ta'lim tamoyili tildan olib boriladigan mashg'ulotlarda eshtuv va ko'ruv kursatmaliligini ta'minlashni va nutq organlarini mashqlantirishni (gapirib berish, ifodali o'qishni ichida, gapirishni) talab etadi.

2. Til ma'nolarini (leksik, grammatik, morfemik, sintaktik ma'nolarini) tushunish prinsipi. So'zni, morfemani, so'z birikmasini, gapni tushunish borliqdagi ma'lum voqea-xodisalar o'rtasidagi bog'lanishni aniqlash demakdir. Til ma'nolarini tushunish tamoyiliga amal qilishning sharti tilning xamma tomonlarini, tilga oid barcha fanlar (grammatika, leksika, fonetika, orfografiya, stilistika)ni o'zaro bog'langan xolda o'rganish xisoblanadi. Masalan, morfologiyani sintaksisga tayangan holdagina o'rganish, o'zlashtirish mumkin. Sintaksisni o'rganishda esa morfologiyaga suyaniladi, orfografiya fonetika, grammatika, so'z yasalishiga suyanadi va x.q. So'zni morfemik tomondan tahlil qilish uning ma'nosini tushunishga yordam beradi. Tilning xamma tomonlari bir-biri bilan o'zaro bog'langan bo'lib, o'qitishda buni albatta xisobga olish kerak.

3. Tilga sezgirlikni o'stirish prinsipi. Til - juda murakkab xodisa, uning tuzilishini, sistemasini fahmlab olmay turib, sal bo'lsa-da, uning qonuniyatlarini, o'xshashliklarini o'zlashtirmay turib uni yodda saqlab bilmaydi. Bola gaplashish, o'qish, eshitish bilan til materiallarini yig'adi, uning qonunlarini o'zlashtiradi. Natijada kishida tilga sezgirlik (til xodisalarini tushunish) xususiyati shakllanadi : tilni egallash mumkin emas.

4. Nutqning ifodaliligiga baho berish tamoyili. Bu tamoyil til hodisalarini tushunmay turib savodli yozish, nutq madannyati vositalarining xabar berish funksiyasini tushunish bilan bir qatorda, uning ifodalilik (uslubga oid) funksiyasini tushunishni, mazmuninigina emas, balki so'z va nutq oborotlarining, tilning boshqa badiiy-tasviriy vosi talarining hissiy ottenkalarini ham tushunishni kuzda tutadi. Bu tamoyilga amal qilish uchun, birinchi navbatda, badiiy adabyotlardan, shuningdek, tilning funktsional-stilistik xususiyatlari aniq ifodalangan boshqa matnlardan foydalanish talab etiladi.

5. Og'zaki nutqni yozma nutqdan oldin o'zlashtirish tamoyili. Bu tamoyil xam kishi nutqining rivojlanishiga ta'sir etadi va til o'qitish metodikasini tuzishda xizmat qiladi.

Metodika tamoyillari, didaktika tamoyillari kabi o'qituvchi bilan o'quvchining maqsadga muvofiq; faoliyatini belgilashga, ularning birgalikdagi ishlarida qulay yo'nalishini tanlashga yordam beradi, metodikaning fan sifatida nazariy asoslash elementlaridan biri bo'lib xizmat qiladi. Diktant - orfografik va punktuatsion xatolarni nazorat qilishning asosiy shakllaridan biridir. Diktantlar uchun bog'lovchi matnlarni qo'llash maqsadga muvofiqdir, ular zamonaviy

adabiy til me'yorlariga javob berishi kerak, mazmuniga ko'ra butun sinf o'quvchilariga oson bo'lishi kerak. Diktantning hajmi quyidagicha belgilanadi: 5-sinflar uchun -90-100 so'z, 6-sinflar uchun -100-110, 7-sinflar uchun -110-120, 8-sinflar uchun -120-150, 9-sinflar uchun -150-170 so'z. (Hisoblashda ham mustaqil, ham yordamchi so'zlar inobatga olinadi). Nazorat lug'aviy diktant tekshirilmaydigan va qiyin tekshiriladigan orfogrammali so'zlarning o'zlashmasini nazoratga mo'ljallangan yozma ish turi hisoblanadi. U quyidagi miqdorda so'zlardan iborat bo'ladi: 5-sinflar uchun -15-20, 6-sinflar uchun -20-25 so'z, 7-sinf uchun -25-30, 8-sinf uchun -30-35, 9-sinf uchun -35-40 so'z. Ma'lum mavzu bo'yicha o'quvchilarning tayyorgarligini nazorat uchun diktant asosiy orfogrammalarni va punktogrammalarni o'z ichiga olishi kerak, shuningdek oldin o'zlashtirilgan ko'nikmalarning mustahkamligini topishga yordam beradi. Chorak va yil yakunida o'tkaziladigan yakuniy diktantlar barcha o'tilgan mavzular bo'yicha o'quvchilarning tayyorligini tekshiradi. Nazorat diktantlari uchun orfogrammalar va punktogrammalar 2-3 holatda qo'llanilgan matnlar tanlanishi kerak. Avval o'tilgan orfogrammalar va punktogrammalardan asosiylari olinadi: ular 1-3 holatlar bilan ko'rsatilishi kerak. Tekshiriladigan orfogrammalar 5-sinfda 12 ta turli orfogrammalardan va 2-3 ta punktogrammadan oshmasligi kerak, 6-sinfda 16 ta turli orfogrammalardan va 3-4 ta punktogrammalardan oshmasligi kerak, 7-sinfda 20 turli orfogrammalardan va 4-5 ta punktogrammalardan, 8-sinfda 24 ta orfogrammalardan va 10 ta punktogrammalardan, 9-sinfda 24 ta turli orfogrammalardan va 15 ta punktogrammalardan oshmasligi kerak. Nazorat diktantlari matniga yetarli darajada mustahkamlangan orfogrammalar kiritilishi mumkin. Ma'lumki, esse erkin fikrning - mustaqil tafakkurlarning mahsuli. U ijod. Ona tili va adabiyot darslarida insho yozish ham ijod. Insholarning bu ikki turi o'rtasidagi tafovut unchalik katta emas. Bugun ona tili va adabiyoti darslari oldiga o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda to'g'ri va ravon bayon qiladigan, kitobxonlik madaniyati shakllangan, mustaqil va ijodiy fikrlay oladigan, o'z g'alar fikrini anglaydigan -muloqot va nutq madaniyati rivojlangan shaxsni kamol toptirishdek yuksak vazifa qo'yilgan. Bu vazifani bajarishda insholarning o'rni beqiyos. Albatta, insholar ta'lim tizimida o'rganib qolingan an'anaviy tartibda emas, aynan ijodning natijasi tarzida yozilishi kerak. Adabiyot darslarida tanlangan insho mavzulari o'qituvchi uchun eski bo'lishi mumkin, ammo o'quvchilar uchun yangi ekanligini e'tibordan qochirmaslik lozim.

Xulosa

Bunday natijaga erishish amaliyotda o'quv jarayonida innovatsion va axborot texnologiyalarini qo'llashni taqozo etadi. Ular juda xilma-xildir. Hozirgi zamonaviy metodlar yoki o'qitishning samarasini oshirishga yordam beruvchi texnologik darslar o'quvchilarda mantiqiy, aqliy, ijobiy, tanqidiy, mustaqil fikrlashni shakllantirishga, ijobiy fazilatlarni tarbiyalashga va ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Ishmuhammedov R. "Pedagogik texnologiyalar"[1]
2. Ona tili darsligi 5-sinf.[2]
3. "Til adabiyot ta'limi" jurnali.[3]
4. Shaykhislamov, N. (2021). The Direction Of Modern Linguistics The Concept Of Cognitive Linguistics. Scientific progress, 2(2), 1641-1646.[4]